

М. Просяник,
здобувач ОС «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
M. Prosyanyk,
master's student
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ К.ОРФА НА МУЗИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

USE OF ELEMENTS OF THE K.ORFF TRAINING SYSTEM IN MUSIC CLASSES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

***Анотація.** У статті розглянуто вплив музики на всебічний гармонійний розвиток дитини дошкільного віку, можливості системи навчання К.Орфа на музичних заняттях у закладі дошкільної освіти. Показано включення дітей у процес ігрового музикування на матеріалі українського дитячого фольклору.*

***Abstract.** The article considers the influence of music on the comprehensive harmonious development of a child of preschool age, the possibilities of the K. Orff education system in music classes in a preschool educational institution. The inclusion of children in the process of game music making on the material of Ukrainian children's folklore is shown.*

***Ключові слова:** концепція Карла Орфа, музичні заняття, дитячий фольклор, діти дошкільного віку.*

***Key words:** the concept of Karl Orff, music classes, children's folklore, preschool children.*

Пріоритетними напрямками державної політики України в галузі освіти є утвердження національної ідеї, розвитку української культури, сприяння всебічному та гармонійному розвитку підростаючого покоління. Формування ключових компетентностей, спрямованих на розвиток особистості дитини, має здійснюватися в системі дошкільної освіти, яка у положеннях Базового компоненту дошкільної освіти визначена «стартовою платформою особистісного розвитку дитини» [1].

Серед засобів всебічної гармонійно розвиненої особистості важлива роль належить музиці, яка є універсальною силою, що діє на людину комплексно, незважаючи на вік, освіту чи соціальний статус. В. Сухомлинський наголошував, що в структурі людських художніх смаків музика посідає перше місце, випереджаючи інші види мистецтва.

Вплив музики на формування особистості людини відомий з давніх давен. Вважалося, що перебування дитини в утробі матері давало їй змогу відчувати музику

ритму материнського серця, музику її тіла, подиху і навіть голосу. Таким чином мудра природа готує дитину до сприйняття світу ще у пренатальний період її розвитку. Дослідження вчених доводять, що музика посилює обмін речовин, впливає на м'язову енергію, змінює дихання, кров'яний тиск, створює фізичну основу для емоцій. Музика допомагає дітям збагатити знання про навколишній світ, прищепити любов до прекрасного, мелодійного, навчити слухати й розуміти музичну мову. Музика, як і будь-який інший вид мистецтва, виховує дітей, допомагає їм пізнавати світ, природу, суспільні процеси. Музичні заняття, використовуючи емоційну силу музики, зміст пісень, які слухають і виконують діти, активізують всебічний розвиток дітей, сприяють формуванню у них основ морально-естетичних якостей.

Важливу роль відіграє музика і у формуванні сенсорних здібностей дітей дошкільного віку. Музичне переживання завжди є сенсорним, оскільки музика сприймається чуттєво. Музичні заняття сприяють концентрації уваги, розвивають пам'ять, спостережливість, загалом активізують пізнавальну і розумову діяльність дитини. Однак, незважаючи на те, що діти, уважно слухаючи музику, активно поповнюють свої знання, найголовнішим залишається емоційно-чуттєвий компонент, функція музики як „школи почуттів“, що викликає співпереживання слухачів. Таким чином, музика забезпечує становлення й розвиток гармонійної особистості завдяки інтеграції впливу як на інтелект, так і на емоційно-почуттєву сферу дитини.

Метою музичного виховання у ЗДО відповідно до методичних рекомендацій «Про організацію роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах» є творчий гармонійний розвиток особистості дитини на базі цінностей українського, а також світового музичного мистецтва [4]. Для досягнення поставленої мети слід використовувати як традиційні освітні підходи, так і новітні педагогічні технології, а також етнонаціональні концепції відомих педагогів світу. Одним із яскравих прикладів у педагогіці музичної освіти етнопедагогічного спрямування є педагогічна концепція німецького педагога та композитора Карла Орфа, яка набула широкої популярності в країнах Європи та світу як прогресивний освітній підхід з використанням етнопедагогічних та етнічних національних культурних засобів. Її використання сприяє розвитку комунікативних умінь і навичок, емпатії та емоційної сфери дитячої особистості, формуванню навичок самопрезентації, налагодженню емоційно-сприятливої атмосфери в дитячому колективі, зняттю емоційної напруги, активізації рухової і пізнавальної активності тощо. Включення дітей у процес ігрового музикування поліпшує сприймання і відтворення музичних звуків, що є стійким підґрунтям для розвитку мовленнєвої діяльності; активізує роботу сенсорних аналізаторів (слухового, мовно-рухового, зорового, кінестетичного), сприяє розвитку темпо-ритмічної організації мовленнєвої діяльності, сенсорних і моторних функцій дітей.

Проводячи музичні заняття у ЗДО, педагоги працюють над розвитком почуття ритму та вільної імпровізації у дітей дошкільного віку, використовуючи одну з найвідоміших концепцій музичного виховання дітей – концепцію Карла Орфа. Її вплив на всебічний розвиток особистості дитини обґрунтовано у працях та

практичній діяльності О.Ростовського [6] та інших методистів. Ю. Якименко цілком справедливо називає систему Карла Орфа ідеальною платформою для всебічного розвитку дитини [7]. Акцентується увага на тому, що гармонійному розвитку дітей у процесі музичної діяльності на заняттях сприяє використання українського фольклору як необхідного засобу формування національної самосвідомості. Основним завданням вихователя німецький педагог і композитор Карл Орф вважав виховання у дитини творчого начала, творчого мислення. На його думку, найкращим матеріалом для виховання є дитячі лічилки, дражнилки, приказки, скоромовки, заклички, колискові пісні, колядки, веснянки тощо.

Педагоги проявляють дбайливе ставлення до народного мистецтва, системно і цілеспрямовано вводять його в практику дошкільного музичного виховання. Вони підбирають та систематизують за ступенем складності засвоєння та виконання твору українського фольклору: вірші, потішки, розспівки, пісні, танцювальні композиції, ігри зі співом та рухами, які передбачено до використання протягом усього навчального року у кожній віковій групі, починаючи з вікового періоду 2-3 років.

Фольклор потужно сприяє розвитку творчих здібностей дитини, допомагає розкрити кращі якості її особистості. Звертання до пісні, танцю, руху дозволяє дитині грати, танцюючи, імпровізуючи або виконуючи музику на шумових інструментах. Водночас фольклор забезпечує благодатні передумови для виховання та розвитку духовно-моральних якостей особистості дитини. Через різноманітні фольклорні жанри діти отримують уявлення про головні життєві цінності: пошану до соціуму, сімейні устої, працю, любов до Вітчизни.

Дитячий фольклор як специфічна галузь народної творчості органічно поєднує світ дітей і світ дорослих, включаючи цілісну систему поетичних і музично-поетичних жанрів фольклору. Спів, рідне слово, гра на народних інструментах, національний костюм, ігрові та танцювальні елементи – все це комплексно використовується на музичних заняттях. У закладах дошкільної освіти діти навчаються і залучаються до співів, бо бажання співати закладено у них на генетичному рівні, отже, першими піснями стають колискові, материнські, народно-побутові. Дитячі народні пісні часто пов'язані з іграми, хороводами, доповнюються танцювальними рухами, імпровізацією, що було характерним для справжнього народного мистецтва у звичаях і традиціях українського народу. Цінність ігрової діяльності музичного спрямування з педагогічної точки зору полягає в її колективності, можливості виховання почуття краси, високої естетичної, моральної культури народу.

Використання метричних вправ за методикою Карла Орфа вже на перших заняттях супроводжується елементарними ритмами. Наприклад, на основі імен дітей:

Пет-рик, Лі-доч-ка, Ва-силь-ко.

Або назв дерев, квітів:

Гру-ша, яб-лу-ня, че-реш-ня,

Ру-жа, лі-лі-я, брат-ки.

Ці ритми у К. Орфа називають «будівельними блоками», які супроводжують мелодію.

Для тренування у виконанні різноманітних ритмів можна використовувати гру «Ритмічне відлуння». Спочатку ритм задає музичний керівник, поступово його роль переходить до когось з найбільш здібних дітей, потім гра урізноманітнюється додатковими елементами – зміною динаміки, тембрів за допомогою ксилофонів чи металофонів.

Надзвичайно важливою складовою орфівської системи є акомпанемент – ритмічний супровід, який розпочинається із плескання в долоні, притопів, а потім переноситься на ударні інструменти, кількість яких поступово збільшується. Ми використовуємо не тільки традиційні, а й саморобні інструменти, як от: маракаси, заповнені дрібними камінчиками, різними крупами, шкаралупою горіхів, насінням; різноманітні «шурхунчики» з паперу, поліетилену, целофану, фольги; металеві чи дерев'яні інструменти в якості дзвіночків, брязкалець чи тріскачок; саморобні барабани із старих каструль, мисок, відер, коробок, ящиків та ін.; звукові коробочки; ложки, кастаньети, «струнні інструменти». При створенні інструментів пам'ятаємо про настанову Карла Орфа щодо врахування залежності: чим молодша дитина, тим легше користуватися інструментом. Так, елементарну скриньку для музикування можемо виготовити з дерев'яного корпусу, картону, пластику, металу чи природних матеріалів. В якості наповнювачів використовуємо зерно, пісок, дрібну гальку та ін. Маракаси теж можемо робити з підручних матеріалів: порожніх металевих банок від кави, пластикових пляшок тощо, які можна наповнити будь-якими матеріалами. Задіюючи дедалі більше різних «інструментів», ми ставимо і реалізуємо дедалі складніші як ритмічні, так і координаційні завдання.

На думку К. Орфа, дитяча музика неможлива поза ігровою діяльністю. Цей підхід стає все популярнішим в усьому світі, значного поширення набуває і в освітньому процесі сучасних закладів дошкільної освіти. У старшому дошкільному віці, на думку вчених, на перший план висувається гра за правилами, яка привчає до спостережливості, виконання певних інструкцій, дисциплінує. В якості такої гри широко використовують елементарне інструментальне музикування, зокрема одну із його активних форм – гру на дитячих музичних інструментах. На думку вчених і педагогів-практиків, вона надзвичайно подобається і навіть захоплює дошкільників, «юні музиканти повинні не тільки складати, імпровізувати, але і дотримуватися при цьому таких правил, як дотримання загального темпу виконання, синхронний вступ і закінчення, вміння слухати не тільки себе, а й інших, дотримання ритму, почуття ансамблю, вміння реагувати на вказівки педагога та швидко їх запам'ятовувати» [5, с. 142].

З іграми, хороводами пов'язані і дитячі народні пісні. Це своєрідні ігри-змагання із танцювальними рухами, імпровізацією. Дитяча гра визнається одним із найбільших досягнень народу, оскільки в ній відображаються національні риси, побутова культура, світогляд, суспільне життя. У веселій ігровій формі діти мають змогу знайомитися із звичаями, побутом українського народу, працею, дбайливим

ставленням до природи [2]. Водночас завдяки імпровізації у грі діти отримують свободу дій у вираженні власних емоцій.

Ознайомлення дітей із фольклором як одним із найважливіших природніх засобів виховання дитини [3, с.112] починається з малих форм: потішок, примовок, звуконаслідування. З їх допомогою прищеплюємо дітям навички правильного грамотного, емоційно-забарвленого мовлення («Півник», «Сорока», «Лиска» тощо). В подальшій роботі доречними будуть жартівливі вірші, українські народні казки, загадки, прислів'я і приказки тощо.

Для активізації мотивації та уваги дітей старшого дошкільного віку на музичних заняттях ми використовували підібрані наступні музично-ігрові завдання:

музично-ритмічні хвилинки – для ефективного знайомства з фольклорними творами та для зняття втоми у дітей. Рух під музику у ЗДО слід проводити щоденно. Це сприяє розвитку пізнавального інтересу, синтезу різноманітних видів музичної діяльності. Ігрова форма сприяє засвоєнню дітьми культури спілкування. Включення музично-ритмічних рухів до змісту музичних занять дає змогу розвивати усі складові музикальності: почуття ритму (плескання, крокування, притупи, танцювальні рухи тощо), відчуття ладу (спів хоровий, сольний) та музично-слухові уявлення. У процесі вивчення музично-ритмічних рухів рекомендується освоювати з дітьми характерні рухи українських народних танців: присідання, колупалочка, бігунець, голубці, тиночки, вірвовочки, ритмічний рух по колу під час ведення хороводів, ігрових дійств.

Цікавим для дітей є *метод інсценізації творів дитячого фольклору*. Різноманітність тематики, велика кількість героїв, засобів зображення, емоційність пісень, яскрава сюжетна лінія дають можливість використовувати їх як всебічний засіб виховання особистості. Особливо дітям подобається відтворювати яскраві образи жартівливих пісень.

Для інсценізації ми пропонуємо такі твори дитячого фольклору, як «Печу, печу хлібчик», «Веселі гуси», «Ходить гарбуз по городу», «Подоланочка», «Два півники», «Галя по садочку ходила».

Виховний потенціал українського музичного фольклору не просто значний, він, можна сказати, потужний. Йому відводиться чільне місце у виконанні завдань морально-естетичного виховання, розвитку творчих здібностей дошкільників завдяки особливій емоційності, образності як змісту, так і форм та способів застосування. Колективна театралізація, гра, змагальність употужнюють розвиток особистих якостей учасників освітнього процесу через систему взаємовідносин у діяльності.

Тому музикування за методикою Карла Орфа є не лише важливим чинником естетичного виховання дошкільників та розвитку їх музичних здібностей, а й стимулом розвитку їх інтелектуального та творчого потенціалу.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти): нова редакція. Наказ МОН України № 33. від 12.01.2021. С. 21–22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-vukrayini>

2. Кіт Г.Г., Пташнік Н.М. Українська народна гра – дітям. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти. Навчально-методичний посібник / За ред. Г.С.Тарасенко*. К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. С. 96-111.
3. Кіт Г.Г., Тарасенко Г.С. Українська народна педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2008. 302 с.
4. Лист МОН України «Про організацію роботи з музичного виховання дітей у дошкільних навчальних закладах» від 02.09.2016 № 1/9-454. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/52246/>
5. Поповська О. А., Якименко Ю. І., Береженна Л. Ю. Елементарне музикування Карла Орфа як засіб розвитку довільності пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з ознаками обдарованості *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць*. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 137-147.
6. Ростовський О. Педагогічна концепція і методична система музичного виховання Карла Орфа. *Теорія і методика музичної освіти*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2011.С. 98–104.
7. Якименко Ю. І. Система Карла Орфа як ідеальна платформа для всебічного розвитку дитини. *Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв*. Серія «Мистецтво», 2019. Вип. 3. С. 206–209.

А. Пугач,

здобувач ОС «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

A.Puhach,

master`sstudent

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi

State Pedagogical University

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF THE CREATIVE POTENTIAL OF EARLY SCHOOL-AGE CHILDREN IN THE PROCESS OF LABOR TRAINING

Анотація. Стаття присвячена актуальній проблемі творчого розвитку молодших школярів на уроках трудового навчання. Розкрито зміст та особливості творчого підходу до уроків трудового навчання у початковій школі. Визначено місце і роль уроків трудового навчання у творчому розвитку молодших школярів.